

Belofte van troost

Voorganger: Ds. Jurjen Zeilstra

Lezingen:

1^e schriftlezing: Jesaja 66, 7-14

2^e schriftlezing: Kolossenzen 3, 12-17

3^e schriftlezing: Johannes 16, 5-15

Inleiding

Waar gaat het over als Jezus aan zijn mensen een Trooster belooft? Troosten wij vaak niet veel te snel en te ‘gemakkelijk’, misschien wel omdat wij het zelf zo moeilijk vinden het uit te houden met iemand die verdriet heeft? Is de inhoud van de belofte van Jezus dat mensen inspiratie ontvangen om de waarheid van het leven in z'n hoogte net zo goed als z'n diepte onder ogen te zien?

Thema: Belofte van troost

Gemeente van Christus, in het Johannesevangelie doet Jezus aan de vooravond van zijn lijden en sterven een aantal beloftes aan zijn leerlingen. Zo verwoordt de evangelist het appèl van Godswege op de kerk, zoals hij gelooft dat de kerk recht doet aan de nalatenschap van Jezus van Nazareth. Niet alleen de eerste toehoorders van het evangelie, maar ook wij, worden op deze wijze door de evangelist opgeroepen vol verwachting uit te zien naar de ontwikkeling van gaven van Gods Geest. En in dankbaarheid en bescheidenheid mogen wij daar waar de woorden van Jezus als zaden zijn gevallen op vruchtbare grond, allerlei vruchten verwachten. Zoals beschreven in de Kolossenzenbrief, is de gemeente van Christus bestemd om in de wereld kiemgrond te zijn en als aangrijpingspunt voor de Geest van God te functioneren.

Daarbij wordt in de traditie over die Geest van God vaak gesproken als een Trooster. Vroegmoderne bijbelvertalers als Wyclif en Luther vertaalden het belangrijke woord ‘paraklètos’ in Johannes 16,7 met ‘Trooster’ en hebben daarbij ongetwijfeld aan de uitstorting komst van de heilige Geest met Pinksteren gedacht. Immers, deze komt, zo vonden zij, na het afscheid van Jezus om de leerlingen niet alleen te bemoedigen en van een missie te voorzien, maar ook om hen te troosten in hun verdriet over het afscheid van Jezus.¹ Maar klopt dat wel? Want de tekst gaat verder helemaal niet over het verdriet van de leerlingen. De Geest komt in ieder geval niet om met hen mee te treuren. De Geest komt, zegt Johannes, om de wereld van zonde te overtuigen, gerechtigheid en oordeel. Het zal gaan om de waarheid. Dat is een waarheid, die zij nu nog niet kunnen verdragen.

Wat belooft Jezus nu eigenlijk? Het is niet zo

gemakkelijk een goede vertaling te verzinnen voor de ‘paraklètos’ waar Jezus in het 16e hoofdstuk van het Johannesevangelie van spreekt. Het Nederlands Bijbel Genootschap vertaalde in 1951 net als Luther, ‘Trooster’. ‘Pleitbezorger’ heeft de Nieuwe Bijbel Vertaling 2004. Pieter Oussoren vertaalt in de Naardense Bijbel op deze plaats, meer omschrijvend: ‘gids-en-helper’.² Andere woorden voor ‘paraklètos’, buiten de bijbel, zijn ‘voorspreker’ of ‘bijstand’. De oorsprong van het Griekse woord lijkt in de juridische sfeer te liggen, zodat het ook ‘advocaat’ kan betekenen. In het Nieuwe Testament is het woord ‘paraklètos’ typisch voor de Johanneïsche geschriften. Maar het verwante werkwoord ‘parakaleo’ komt merkwaardig genoeg bij Johannes niet voor. ‘paraklètos’ wordt in de vroege kerk en in de middeleeuwen bijna een vast bijvoeglijk naamwoord (een soort epitheton), bij zowel Jezus als de Geest. Maar worden wij niet op een veel te romantisch spoor gezet, wanneer wij het woord *troost* hier als het centrale begrip waar alles om draait beschouwen? Ik bedoel, alsof wij zielig zijn ... Je kunt je afvragen of wat Jezus en ook de heilige Geest doen eigenlijk wel *troosten* is.

Behalve in de afscheidswaarden van Jezus in het vierde evangelie, komt het woord ‘paraklètos’ voor in de eerste Johannesbrief, een tekst aan het evangelie verwant, maar van een andere schrijver. Maar hier wordt het woord overduidelijk niet in de betekenis van trooster gebruikt, want er staat:

Kinderen, ik schrijf u dit opdat u niet zondigt. Mocht een van u echter toch zondigen, dan hebben wij een pleitbezorger bij de Vader: Jezus Christus, de rechtvaardige.³

Hier functioneert het woord ‘paraklètos’ duidelijk op Jezus in zijn rol van iemand die voorspraak doet als in een rechtszaak. Jezus komt voor mensen op. Hij doet voorspraak, alsof hij, in de ogen van de schrijver, voor God die als een rechter wordt gezien, een lans voor mensen wil breken. Dat is een andere functie dan in het gedeelte uit Johannes 16 dat we eerder lazen. Daar is het immers juist zo dat Jezus, naar eigen zeggen, weggaat om plaats te maken voor de ‘paraklètos’, waarmee hij een soort helper of bijstand lijkt te bedoelen, wat dan op de heilige Geest lijkt te slaan.

Werkelijk, het is goed voor jullie dat ik ga, want als ik niet ga zal de pleitbezorger niet bij jullie komen, maar als ik weg ben, zal ik hem jullie zenden.⁴

Dit is wel een tekst met een probleem dat mij fascineert. Door hen te verlaten, werpt Jezus zijn leerlingen opzettelijk terug op zichzelf. Maar terwijl wij in eerste instantie misschien geneigd zijn om dat als een groot verlies voor de discipelen te zien, wordt het heengaan van Christus hier door hemzelf niet alleen als onvermijdelijk gepresenteerd, maar zelfs als winst. Ja, zijn heengaan is zelfs een noodzaak voor hen om geestelijk te kunnen groeien!

Dit geeft te denken. Waar het om gaat is de ontwikkeling van eigen kracht. Laten we daarbij niet meteen de kant van de troost verwerpen,⁵ maar onderzoeken of het woord 'paraklētōs' ons kan helpen een diepere betekenis van troost op het spoor te komen. De wijze waarop Jezus zijn leerlingen een Trooster belooft, geeft misschien wel een sleutel naar wat echte troost eigenlijk is. Troost, echte troost, is niet mensen zodanig nabij zijn dat jij onmisbaar wordt. Met andere woorden, je helpt mensen niet door ze van jou afhankelijk te maken. Afhankelijkheid kan voorkomen in het leven en dan is het moeilijk genoeg om mee om te gaan. Dat zien we in verzorgingshuizen waar kwetsbare oude mensen vaak voor de kleinste dingen, het snijden van het brood, een bezoek aan het toilet, afhankelijk zijn van de verpleging. Dat kan heel moeilijk zijn, zowel voor degene die hulp nodig heeft als voor de hulpverlener, om in balans te blijven.

Maar wat is het belangrijk om mensen zo min mogelijk te laten lijden onder onnodige afhankelijkheid. Wat een waardevolle rol kun je spelen, juist door de eigen capaciteit dingen te doen waar mogelijk in stand te houden. Je wint pas dan het pleit, wanneer de mens in nood, bij wie jij ten diepste te gast bent, misschien mede door de ontmoeting met jou, opnieuw in de eigen kracht komt te staan, ook al is die kwetsbaar. Het is mogelijk dat hij of zij zichzelf op nieuwe wijze gaat zien als kostbaar mens in het scheppingslicht van God, ook al zijn de capaciteiten gering geworden. Als dat zien wordt losgemaakt, mede naar aanleiding van jouw optreden, gedraag je je in navolging van Christus, als pleitbezorger, als 'parakleet', als trooster, als 'helper-en-gids'. Gods Geest doet niets anders. Wij raken aan het geheim van Pinksteren.

In het Oude Testament komt 'troosten' als werkwoord in deze betekenis voor in verschillende vervoegingen in, bijvoorbeeld, het profetenboek Jesaja. God spreekt bij monde van de profeet:

Zoals een moeder haar zoon troost,
zo zal ik jullie troosten;

in Jeruzalem zul je troost vinden.⁶

In dit profetenwoord, dat geplaatst moet worden aan het einde van de Babylonische Ballingschap, is opvallend hoezeer er over Gods vertroosting wordt gesproken in vrouwelijke beelden. Vrouwe Sion, staat symbool voor Israël. En zij wordt in het visioen gezien als een vrouw die op het punt staat om met Gods hulp, figuurlijk gesproken, een kind te baren. Dat is een vernieuwd volk, een verzameling mensen die zich opnieuw opricht, omdat zij van Godswege het leven als nieuw hebben mogen ontvangen. Voor hen wordt Jeruzalem de glanzende stad van vrede waar Gods zegen zal worden ontvangen. Daar is troost na verdriet, vreugdevolle thuiskomst na ballingschap. God zelf ontfermt zich als een moeder over zijn volk. Mensen die staan in zijn licht zien hun leven als een geheel, in één reliëf van kracht en kwetsbaarheid.

Wat is troost dus eigenlijk? Wat betekent het als Christus terugtreedt, zodat een Trooster kan optreden, die een helper is en een gids? In het oud Nederlands is het woord 'troost' verwant aan 'trouw' en het woordenboek Van Dale geeft als definitie: 'Het schenken van bemoediging en verzachting in geestelijke nood of lichamelijke pijn' en 'leniging van smart of droefenis (door woorden of daden)'.⁷ Dat zijn mooie omschrijvingen. Maar ze komen pas echt tot hun recht, wanneer ze mensen niet verkleinen of onnodig afhankelijk maken, maar hen helpen weer in contact te komen met hun eigen kern. Zo is niet alleen echte troost, zo is ook religie ten diepste bedoeld.⁸ Dat is niet om het leven te gaan beheersen, maar om het te dienen. Menigeen, actief in het opzoeken van mensen die het moeilijk hebben, zal dit regelmatig beseffen. Ook kun je nagaan wanneer je zelf je werkelijk getroost voelde, ten tijde van verdriet. Ik weet niet hoe het u vergaat, maar als ik even voor mezelf mag spreken, dan voelde ik mij het meest getroost, niet doordat mensen begonnen te proberen problemen voor me op te lossen, maar wanneer zij bij me wilden zijn, ook toen ik niet veel meer dan tranen te bieden had, terwijl zij ook wisten wanneer ze mij alleen moesten laten, omdat ik het zelf moest verwerken wat er was gebeurd.

Het kan zelfs geen kwaad ook eens door deze bril naar de secularisatie te kijken. Te vaak in de afgelopen eeuwen heeft de kerk in plaats van mensen in hun eigen kracht te zetten, mannen en vrouwen en kinderen onnodig afhankelijk gemaakt. In het bewust terugtreden van Christus ten bate van de geestelijke volwassenheid van de leerlingen, ligt een belangrijk geestelijk principe besloten. Niet alleen voor ons pastoraat als kerk, ook in de zorg, in opvoeding en bijvoorbeeld, in vriendschap, ligt hier een gouden sleutel. In de troostende liefde van God leren wij bescheidenheid, geduld en trouw, zodat de mens naast

ons kan opveren voor Gods aangezicht, in zijn eigen of haar eigen identiteit. Waar het om gaat is de balans. Troost bevindt zich altijd tussen afstand en nabijheid. Het is niet goed om mensen aan hun lot over te laten. Maar door ze klein te houden of afhankelijk te maken, doen wij ze ook geen recht. Gods Geest spreekt ons zonder onderscheid aan op onze eigen capaciteiten, ook u en mij.
Amen.

Uitzending en zegen

Als jullie vanhier gaan, besef het gezegende mensen te zijn. Wij zijn gezegend met een God die het niet van ons overneemt. God neemt ons het leven niet uit handen. Integendeel hij wil ons bezielen met zijn Geest, om het leven ten volle te leven. Zo beschijnt God met zijn troostende glans ons leven, in voor- en tegenspoed.

De genade van Jezus Christus,
de liefde van God,
de gemeenschap van de heilige Geest
is met jullie allemaal.

Noten

¹Ook belangrijke en invloedrijke vertalingen als de Staten Vertaling en de King James Version gaan bij Johannes 16,7 deze kant op en vertalen 'paraklētōs' respectievelijk met: Trooster en Comforter.

²Maar bij 1 Johannes 2,1 voor het zelfde woord: 'voorspreker', niet concordant dus, i.t.t. de principes waarop deze vertaling is gebaseerd.

³1 Johannes 2,1.

⁴Johannes 16,7.

⁵Zoals gebeurt in Kittel, G., *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, V, Stuttgart 1966, 802-803.

⁶Jesaja 66,13. Het Hebreeuwse grondwoord achter het Griekse 'paraklētōs' is 'nacham', waarbij het accent op troost ligt. Cf. Kittel, *TWNT*, V, 801.

⁷Van Dale, *Groot woordenboek der Nederlandse taal*, 3, s-z, Utrecht/Antwerpen 1999, 3518.

⁸I.t.t. wat de Duitse theoloog F. Schleiermacher noemde gevoel van absolute afhankelijkheid: 'das Gefühl absoluter (?schlechthinniger?) Abhängigkeit'. Schleiermacher, F.D.E., *Der christliche Glaube nach den Grundsätzen der evangelischen Kirche im Zusammenhange dargestellt* 1821/22. Kantzenbacht, F.W., *Programme der Theologie. Denker, Schulen, Wirkungen. Von Schleiermacher bis Moltmann*, München 1984, 14-27.

Figuur 1: Jeruzalem

Dit werk valt onder een Creative Commons “Naamsvermelding-NietCommercieel-GeenAfgeleideWerken 4.0 Internationaal” licentie.

